

VÁLTOZÓ VALÓSÁGUNK

Az otthon melege

A gyermekkor az érzelmi-értelmi töltekezés ideje. Ismeret-szerzés, tudásbeli építkezés, szeretni és szeretettetni tanulás. A gazdag és gazdagodni képes érzelmvilág kialakításának kora.

Általános gyógyír hát a szeretet minden bajunkra? Válaszoljanak erre Móricz Zsigmond sorai: „En mint ragályt kaptam az apámtól, az anyámtól a ragály melegágyában, a családban azt, hogy a világon semmi gazdagság, semmi dicsőség és semmi hatalom nem ér fel avval, amit én ebben a parányi kis házban élveztem: a családi szeretet melegében való sütkérezést.”

A régiak sok mindenre ráértek még. Például, hogy megkíséreljék megfejteni az emberi boldogság titkát. Bokros teendők közepette efféle „szellemi ejtőzködésre” manapság kevés szánunk időnkéből.

Persze kézzel fogható javakat nem teremnek a bölcselkedések. De megtaníthatnának szebben, jobban élni. Örömet gyűjtögetni. Tartást adó eszményeket befogadni.

A régi görögök, a napkeleti bölcsek nagy fontosságot tulajdonítottak a gyermek fogantatása pillanatának. Annak ugyanis, hogy a gyermek vágyásával lelkükben, szeretettel nemzették-e őt a szülők, vagy pusztán az indulat sodorta őket egymáshoz? Zavaros indulatban, rosszkor fogant nemzedékek minden földi baj okozói — így tanította Platon, s így tudjuk a magyar néphitből is. Kortárs tudósok is megmondható annak, hogy az anyaméhben növekvő magzat szervezete valamilyen titokzatos módon észreveszi és feljegyezi, ha anyja gondolatban odafordul hozzá. Ha ez igaz, akkor nem tiszta lappal születik az ember. Hozza magával azt is, amit öntudatlan életében az anyaméh melegében kapott.

Az érte való felelősség nem születésekor kezdődik tehát. Még annál is előbb.

Sokan sokat és sokszor írtak már hazánk nagy, külföldön is elismert vívmányáról, a gyermekgondozási szabadságról. Természetes örömmel fogadtuk a kedvezményeket; minden jó, sőt tökéletes volt. Idővel aztán kitűnt, hogy ez is olyan érem, melynek két oldala van; sok előnye, értéke mellett hátulütője is. A hagyományos ősi munkamegosztás visszaállása csak egy ezek közül. Ennél sokkal fontosabb, következményeiben is jelentősebb az, hogy arra fordítódik-e ez a három év, amire való?

— Buzdítjuk kismamáinkat, hogy használják fel ezt az időt a szakképzettség megszerzésére. Meg kell vallanom, vajmi kevés sikerrel. Nem jönnek. Egyik a gyerek felügyeletének híját hozza elő, a másik egyszerűen annyit mond, nem ér rá — panaszkodik a kisüzem szb-titkára.

Van ahol bedolgozási lehetőséggel kecségetnek a gyesen lévő anyákat: a segély nem sok, a kereseti alkalom viszont nagy erővel csábít. „Eldolgozgat rajta, míg megfő a leves!” — unszolják az anyukát.

Ráadásul valami értelmetlen, sőt komikus versengésféle alakult ki az otthon lévő és a dolgozó asszonyok között. A gyesen levő azzal akar bizonyítani, hogy a „miatta” megcsappant családi jövedelmet pótolandó mindent maga csinál, egész álló nap dolgozik. A másik azzal tromfol, hogy keresőtevékenysége mellett is van olyan jó háziasszony, képes ugyanúgy ellátni családját, mint a gyesen levő. A gyermekekre (és csakis a gyermekekre) fordított idő mennyisége általában nem szerepel e házi versenyszámok között.

— Szeretem a hajnalt — pattog paprikásan fiatal ismerősöm, maga is szülői minőségben. —, amikor kiáll a nagyokos a

tévében, és magvas gondolatokat zúdit a sok buta szülőre. Mert mind olyanok vagyunk ám mi, ha nem tudnád, mint a tuskó: legjobb volna minket bunkóval fejbe csapni. Bárdolatlanok és érzéketlenek csupaszív, csupaész és csupatókély gyermekeinkhez képest. De ki mondja meg, mi van akkor, amikor a kölyök sokadszorra is azt csinálja, amit nem kéne? Amikor juszt is a forró sütőbe akarja dugni a kezét, mert oda még nem dugta?

Tényleg. Mi van akkor, ha a szülők nevelési törekvései csődöt mondanak? Nem lenne tán ablakon kidobott pénz, ha legalább a nevelés alapismereteire igyekeznénk megtanítani a szülői szerep előtt állókat. Ma már oly sok mindenhez kéri a diplomát, miért feltételezzük, hogy éppen az új ember formálásához nem szükségeltetik semminemű ismeret?

És még valami. Minden megyében működik nevelési tanácsadó — a nevében jelzett céllal. Nógrád megye miért kivétel?

Szülői értekezlet az óvodában. Marika óvó néni visszafogottan, ám határozottan feddi a jelenlévőket:

— A gyerekek egy része nem ismeri még a közönséges háziállatokat sem. Arra kell gondolnunk, hogy talán nem mesélnek, nem beszélgetnek velük eleget otthon. Szánjunk rájuk több időt!

A megpirongatottak egyike máris gurítja vissza a labdát: — Hasson oda az óvoda a könyvkiadóknál, hogy több „állatos” leprellőt bocsássanak ki!

Valóban ezen múlna?

Ákombákom betűkkel telerótt irkalapok fekszenek előttem. A Z.-i általános iskola 29 második osztályosa válaszolt rajtuk három puhatolódzó kérdésre: Mi a legkedvesebb élményed? Mivel töltötted a legutóbbi vasárnapot? Ki a legjobb barátod és miért?

Búvárkodjunk kicsit az élmények között. Ez az osztály nemrégiben farsangozott az iskolában, s nyert egy tortát. Legnagyobb élményének ezt az eseményt jelölte meg a gyerekek egyharmada. Csaknem az osztály második harmada az édesapával való valamilyen együttlét emlékét melengeti magában: „Legkedvesebb élményem az volt, amikor édesapámmal tanultam”. „Apukámmal játszottam az építővel”. „Apukámmal feldíszítettük a karácsonyfát”, „...kirándulni mentem”, „...bicajoztam”, „...síeltem”. Elgondolkodtató, hogy éppen az jöhet élményszámba, aminek mindennapoknak, közönségesnek, természetesen ismétlődőnek kellene lenni. A szülőkkel való együttlét, a közös családi megmozdulások hovatovább a legnagyobb élmény rangját hódítják meg?

S utalnak e válaszok még egy dologra is, ami szintúgy erőteljesen befolyásolja a gyermekek közérzetét. Arra, hogy a legnagyobb élmények között egyetlen esetben sem szerepel az édesanya valamiképpen közreműködése. A gyermek a számára fontos dolgokat tehát ma is az apával intézi el, míg az anya a fizikai szükségletek kielégítésében dominál. Azaz ételt főz, tiszta ruhát ad. De van-e a világon olyan gyerek, aki ezt a gondoskodást a belőlt fáradtsággal egyenlően tudná értékelni.

A válaszok harmadik harmada a maga vegyességében is azt engedi sejtetni, hogy a gyerekeknek ma éppen az hiányzik — s talán ezért is ez a legnagyobb élmény —, ami harmonikus fejlődésükhöz, egészségükhöz nélkülözhetetlen: a szabad levegőn való futkározás, séta, ugrálás és más „helytelenségek” is (például a fáramászás, melyet egy ízben az osztályfőnök megengedett, no meg az olyan típusú élmények, mint a kökény- és csipkeszedés, ami szintén egyszeri alkalom volt). S az már igazán elszomorító, hogy leírásra érdemesülhetett e szerény sorocskára is: „Legkedvesebb élményem az volt, amikor az elsősökkel elmentünk sétálni.”

De nézzük inkább a vasárnapot, a hét egyetlen napját, amikor „ráérünk egymásra”. A gyerekek mindenekelőtt tévét néznek. Másodsorban takarítanak. Egyedül, vagy anyukával. S csak harmadikként szerepel a játék: „Otthon katonásat játszottam”, „hajósat játszottam”, „nyomdáztam”, „iskolásat játszottam”, „babáztam”, „labdáztam”. Egyetlen gyerek ment moziba az apjával, egy másik kirándult, egy harmadik kerékpározott. „A legutóbbi vasárnap lementem a ház elé” — írja egy nyolc éves, csöppet sem szándékolt rezignációval, csupán az egyetlen megállapítható tény megállapításával.

De nehogy elhamarkodott legyen a következtetés, melyet az eddigiek már amúgy is sejtetnek; ezért mintegy kontrollként egy másik iskolában is megkérdeztem (ezúttal nyolcadikos) gyerekeket: mennyi a napi szabad idejük, és mit csinálnak vele?

A napi négy-öt órából, amivel szabadon rendelkeznek, általában két óra elmegy a tévére. Marad három. Félóra-óra a házimunkáé, tehát végül is általában kétórányi idő az, melyről valóban kedvük szerint dönthetnek. Legtöbbször „mozizásra” fordítják — iskolán kívül itt találkoznak leggyakrabban. Aztán a magnózás, a rejtvényfejtés következik, valamint a foci és a rokon látogatások a szülők társaságában. Egyetlenegy fiú említette, hogy évente több alkalommal kirándulást rendez a családdal: Egerbe, Recskre.

A szülőkkel közösen átélt emlékeztető programok ezúttal is hiányoznak. Mint ahogyan egyáltalán nem jut eszükbe megemlékezésre érdemes időtöltés.

*

N. S. tizenhárom és fél éves fiú. Anyjának első házasságából született. Az anya később elvált, új házasságot kötött, melyből két féltestvér jött a világra.

Az iskola így jellemezte a fiút: ruházata, élelme megvan, szép, nagy, új házban laknak. Az „új apa” nem bánik vele mostoha módra, sőt, anyagilag még többet nyújt neki, nehogy számára vegye a falu. A szülők sokat dolgoznak, keveset törődnek vele. Heti háromszor tanulószobára jár, ahonnan, ha teheti, mindig megszökik. Vékony, gyenge idegzetű gyerek, titokban dohányszik. A játékon kívül semmi nem érdekli, de játszani is csak egyedül szeret: madarakat fogdos, hogy a kisebbeket ijesztgethesse. A közösséget nem szereti, tartós érzelmi kapcsolata senkivel és semmivel nincs. Szüleitől, nevelőitől, általában a felnőttektől fél, nem szereti őket. Gyakran lop, rendőrségi ügyé fajuló dologba is belekeveredett.

A gyermekpszichiáter így ismerte meg N. S.-t: az értelmességi próba szerint korának majdnem megfelelő szinten áll. (Ennek ellenére sokszor bukott, ismételt.) A dicséretnek örül, bár nem hatja meg különösebben. Mintha nem szokott volna hozzá. Hullámozó figyelmű, a gondolkodtató feladatok fásztják, ilyenkor nagyokat ásít. A családi és az iskolai életben állandósultak a kudarcélményei. A szülők csalódtak, és nem bíznak már benne. A maximális anyagi gondoskodást pajzsként tartják maguk elé; ők mindent megadtak a gyerekeknek, s lám, az mégis ilyen lett.

Az anya így mutatja be a gyereket: heti 2—3-szor bepisil, bekakil, rángatja és szagolgatja a kezét. Éjjel gyakran felriad. Nem tanul, hiába korrepetálják. Nem szereti a gyerekeket. Segít a házimunkában. Az iskolában lenéz, csúfolják. Kedvenc játéka a korbácsolás(!).

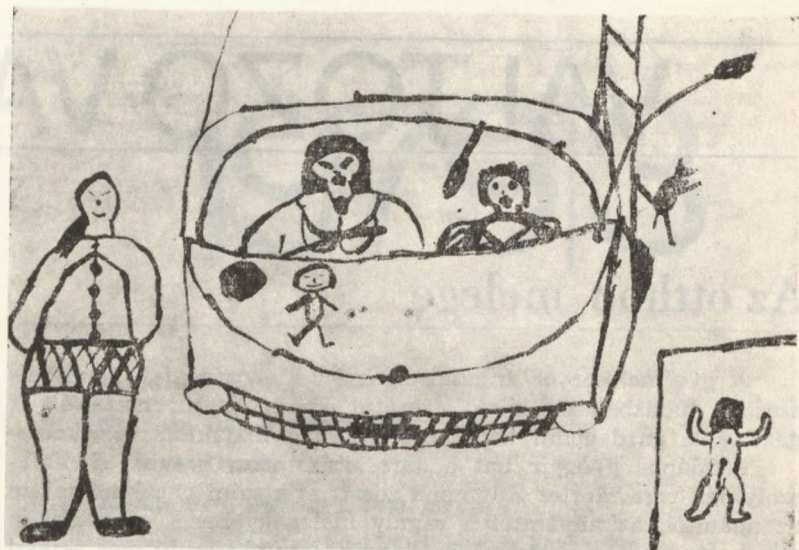
N. S.-nek mesét mondanak a gyermekpszichiátriai rendelőben. A mese így szól: egy viharos éjszakán lesodorja a szél a madárcsalád fészket, madárapuka az egyik fára száll, madáranyuka a másikra; mit csinál vajon a fészekben maradt kismadár?

N. S. döbbenetes válasza: a kismadár felszáll a pokolba!

A gyermekpszichiáter javaslata: ahhoz, hogy e félig kisiklott élet rendbejöttére remény legyen, s a fiúból ne váljék bűnöző, ki kell emelni környezetéből. Az iskolaiból, de főleg a családból.

Egy távoli nagynéni jelentkezett érte: magához venné a fiút. A második, véglegesítésre szánt megbeszélésre azonban már nem jött el. (Az apuka sem: nem ért rá...)

N. S. ügye nyitott ügy.

Közel 1500 gondozásba vett gyerek kartonját rendezik a salgótarjáni gyermekideggondozóban.

— Vannak-e boldogtalan gyerekek? — kérdezzük a gyermekpszichiátert.

— Igazítsunk a kérdésemre: mikor boldog a gyerek? Akkor, ha tágabb és szűkebb környezetében megbecsülik. Akkor kiegyensúlyozott, ha biztonságérzete van, ha sikerélményekben részesül. Ha ezeknek híjával van, lelki sérülést szenved, ami életkortól függő jellegzetes tünetekben nyilvánul meg.

— Mik ezek a tünetek?

— Étkezési, alvási zavarok, ujjszopás, onánia, ágytisztasági „balesetek”, éjszakai felriadások. Ide tartoznak a hangulati élet zavarai is: az otthoni agressziós megnyilvánulások, a túlmozgós játékok túlzott kedvelése, az akarattól független kényszermozgások. Iskoláskorban a magatartászavarok a legjellemzőbbek: a túlmozgékonyosság, a szétszórt figyelem, a figyelemfáradékonyosság. Gyakori az alacsonyabb fejlődési szintre való visszaesés is, valamint az irányíthatatlanság. Fegyelmezetlen stb. — írják róluk rendszeresen az ellenőrző könyvbé.

— Milyen okok nyomán fejlődhetnek ki a gyermekkori neurotikus tünetek?

— Nagy jelentőséget tulajdonítunk annak, hogy elfogadták, megtúrták, vagy valamilyen cél érdekében várták-e a gyermeket? Kívánt volt-e születése, vagy adott cél érdekében hozták világra, esetleg kényszerhelyzetnek köszönheti-e életét? Szép a nagy család, valóban. De minden szülőpárnak magának kell eldöntenie, hány gyereket tud gonddal, felelősséggel felnevelni. Döntő az anya-gyermek kapcsolat. Ahol ez bensőséges, mély, ott a személyiségfejlődés összetevői megalapozottak, és környezeti hatásra is kevésbé neurotikusak a tünetek. Hadd utaljak a gyes intézményére. Visszahozhatatlan lehetőség ez az egész életen át ható anya-gyermek kapcsolat megalapozására, az első szálak megkötésére. De a „tartalmatlanul, unalomban” eltelt három esztendőnek semmi értelme, s ez csupán azt képes valószínűsíteni, hogy ez a kapcsolat mindvégig az egymás mellé rendeltetés szintjén marad. Nem mellékes a szülők egymáshoz fűződő viszonya sem. Ők adják az első és kitörölhetetlen példát a családi életből, nem mindegy, hogy milyen az. És ami természetes kell legyen, mégsem lehet eléggé hangoztatni: a gyerek csak akkor fogadja el az irányítást, ha biztos benne, hogy az irányító-nevelő szereti őt. A XX. század gyerekeire különösen érvényes ez. A rideg, kemény, szeretet is eltitkoló módszerek ideje lejárt, ezek a dackeltésen túl semmire sem jők.

— Gyakori vád manapság a szerzési ösztönök túlbujánzása. Vannak-e ennek vetületei a gyermekhez fűződő kapcsolatokban?

— Feltétlenül. Részint az, hogy az anyagi javak megszerzésére fordított idő és energia egyértelműen maga után vonja a gyermekkel eltölthető idő beszűkülését. A szellemiek megszerzését már az iskolára testálják, a lelkieket meg ugyan ki törődik? Nemcsak a gazdagodás fásztó, de maga az urbanizáló

életmód is állandó készenléttel terhel, a legkülönfélébb ingerekkel bombáz. Magában is elegendő ok ez arra, hogy minél több nyugodalmas, ünnepi szigeteket építsünk életünkbe és a gyerekekébe is. Különben az a veszély fenyeget, hogy a felgyorsult tempóban elfelejtünk élni.

*

Szokratésről mondják, hogy egyszer hazaküldte egy tanítványát az apjához azzal, hogy nem vállalja el a nevelését.

— Dehát miért nem? — csodálkozott az apa.

— Semmire sem tudom magtanítani, mert nem szeret engem — válaszolta a bölcs.

*

Az S-i általános iskola könyvtárszobájában összetolunk két hosszú asztalt, hogy körülülhessük. Kell ennyi hely a 10—14 éves gyerekeknek, akik a boldogság titkának megfejtésére vállalkoztak. Nem kellett különösebben unszolni őket. Úgy látszik, ebben a korban még könnyebben megy a kitarulkozás, nagyobb az öröm, ha véleményükre kíváncsiak. Meg is mondták, csak szójak nyugodtan, ha már mennem kell, ők maradnának még, folytatni a vitát.

Vannak közöttük, akik ezt a szót: boldogság, még életükben nem ejtették ki a szájukon. Általában is tartózkodunk a nagy szavaktól, a tizenévesek meg különösen vigyáznak arra, hogy távolról se érinthesse őket a fellengzősség gyanúja.

Mégis, mit gondolnak e szóról?

— Boldog az ember, ha elégedett.

— Igen? Akkor a malac is boldog, ha meghempergetőzhet a langyos pocolyában? Nem. Küzdelem is kell hozzá!

— Sokféle tartalma lehet, saját igényeink is meghatározzák. Nekünk egy vajjas kenyér nem boldogság, de az éhezőknek az lehet.

— Nehéz nekünk erről beszélni. Manapság kevesen sírnak örömükben, titkolják a nagy érzéseket. A fapofa a divat.

— Egész életre szóló boldogság nincs. Nem is lenne jó, hozzászoknánk, nem éreznénk, akkor meg mire jó?

— Sikerélmény is szükséges hozzá, de a kettő, gondolom, nem azonos.

— Kellene a családi örömök, de azoknál több is. Mások elismerését is szomjazza az ember.

— Az öröm átmeneti állapot, egyszeri. A boldogság más. Talán az örömök sorozata? De valóban meg kell küzdeni érte, nem pottyanhat le az égből.

Második körkérdés: mit gondoltok, mitől lehet boldog az életetek?

— Ha megtalálom az igazi társamat.

— Akkor leszek igazán boldog, ha nem fog minden elsőre sikerülni, ha kis kudarcokban is részem lesz.

— Nem lehet minden tökéletes, zökkenőmentes. Furcsa, nagyvonalú változásokat várok az élettől, még ha egyik-másik megrázkódtatást okoz is.

— Kell azért kiegyensúlyozottság is, legyen az embernek egy viszonylagos nyugalma, fogódzója. Sok függ a házasságtól is, ami máris lehet biztonságot adó háttér, ha jó.

— A rendezett élet a legfontosabb feltétele a boldogságnak. Persze, legyen azért benne változatosság is.

— Ha a munkám eredménye másoknak örömet ad, akkor egészen biztos boldog leszek.

— Szerencse is kell a boldog élethez, nem?

— Én azt szeretném, ha nem kapnék meg rögtön mindent, amit kiejtek a számon. Sokkal többet ér, ha az ember megdolgozik érte.

Ismertek-e olyan embert, aki nem boldog?

— Az egyik fiú gyermekotthonban él, csak látogatni jár haza szüleihez. Szerintem ő nem boldog.

— Egy társunk tizenegyedmagával él a lakásban. Ilyen körülmények között hogy érezheti magát?

— Van egy ismerősöm, most már 20 éves. Elvadult, zárkózott, soha nem törődtek vele.

— Tudok olyanról, hogy helyben lakó szülők kollégiumba adták a gyerekeiket. Büntetésből, mert megbukott.

— Akit nem szeretnek eléggé, az csakis boldogtalan lehet. Nem értek egyet ezzel a jelszóval: szeressük jobban gyermekünket a gyermekévében! Az a szülő, aki erre képes, az elmehet a sóhivatalba.

— Manapság nem minden anya azért szül gyereket, hogy örüljön neki. Akit különféle praktikus okokból hoznak a világra, az nem lehet egészen boldog. . .

Boldognak érzik magukat. De „jönnek azért néha sötétebb felhők is az égbe”. Vannak hiányérzeteik.

— Már 14 éves vagyok, de nem vesznek eléggé felnőtt-számba. Nem kérik a véleményemet, pedig ilyen vagy olyan, de mindenről van.

— Nekem a mozgás hiányzik. Túl sokat vagyunk bezárva.

— Nem lehet mindig kimondani az igazságot. Egyszer megtettük, de kaptunk is érte, hogy rossz híret költjük az iskolánknak.

— Nehéz az embernek olyat találni, aki megérti és érzi is problémáinkat. Annyi a felnőtt körülöttünk, és mégis sokszor magunkra vagyunk hagyatva.

— Jó lenne, ha őszintébb légkör venne bennünket körül. Ha nem kényszerülne az ember kegyes hazugságokra.

*

Egyetlen dolog van csak, amiben a világ összes gyerekei tökéletesen egyformák: a szeretet éhezésében-szomjúhozásában. Felelősségünk értük ott kezdődik, ha testi táplálásuk mellett szívüket-lelküket is tápláljuk, gondozzuk. Hogy ne legyenek az élmények és érzelmek koldusai ezek a mi jóllakott, szépen öltözött gyerekeink.

Szendi Márta

Bakszekér

A gazzal felvert, elbutult kastélykert csöndjét vészjósló kiabálás töri meg. A hang valahonnan a magasból, a tavasz rugypattanás-lombfakadás előtt is zöld tiszafa ágogai közül jön.

— Főgépész jelentkezzen! Főgépész jelentkezzen! B... meg, főgépész, jelentkezzen már!

A valamikori park legszembetűnőbb maradékából, a Euxus sempervirens játékony sűrűjéből a sorsára hagyott tűzoltólajtról leakasztott hámfá nyomakodik elő — géppisztoly gyanánt —, oldalán egy szöszeke gyerekekkel.

— Ratata, ratatatata — ereszti a hosszú sorozatokat, majd mérgeesen kiabál a ti-

szafa magasába: — Ess már le, a k... anyádat, régen eltaláltalak!

Anyám jön az egykori parkon át, bevásárlószatyrokkal a kezében — „golyózaporban”. A kert szélében megáll, pár pillanatig hallgatódzik, csöndesen szólal meg:

— Csak ámulok, miket beszélnek ezek itt.

— Ugyan, hadd el — nyugtatom —, játszanak. Csak játszanak.

A csatazaj elül, lángalobbantom a nagy halom gíz-gaszt; a kerti hulladék és a fanyesedék hirtelen tűzzel ég. A szélcsendben magasba szaladó lángnál csak a hurrá nagyobb:

— Eltaláltuk, eltaláltuk! Kilőttük a rohadat páncélost!

Megelevenedik a pisz pang karéja, talán egy tucatnyi öt-tíz éves gyerek mászik elő, fiúk és lányok vegyesen. Ott ugrabugrálnak, a győzelem örömétől szédülten, a jókora tűz körül. Egyikük fején második világháborús, rozsdáerte vassisak, a teteje szétnyílván, mint egy tenyérszerű rózsa. Talán egy repesz nyoma. Egy valódi repeszé.

Nézem a győzteseket, s a mindennapi háborúskodástól a fáimat féltetem. Tegnaptettem földbe — e közterületen — tíz lucfenyőt, két vörösfenyőt, húszgyepnéhány hárs-, platán- meg mandzsufűszuhancot. Mivégre? Derékba törve, géppisztoly-imitációnak? Meggyötörve-megkínózva álcának, még-sosem-volt lombját majdan tépett fedezéknek? A kilencéves, éles nyelvű Tibor nyugtat meg, aki né-

hány perce hiába várta a tiszafa tetején a főgépész jelentkezését:

— Ne féltsd a csemetéket! Aki hozzányúl, azt lelövetem: én vagyok a parancsnok.

*

Hároméves kis barátom, Roland még „nem lő emberre”. Igaz, szalad ő is a szobájába, és hozza büszkélkedni a piros műanyag fegyvert.

— Van ám nekem igazi puskám is!

— Ne mondd! És mit lősz vele?

— Farkast... meg szarvasbikát! — Egy biztató pillantásért a nagyanyjára néz, aztán határozottan hozzáteszi: — A Bakonyban...

— A tévében hallotta, hogy valami farkasféle esett, azóta állandóan ezt hajtogatja — nevet a nagymama. Egy pillanatra hallgat, majd mintha kitalálta volna, mi jár a fejében, így folytatja: — Pedig a puskának én nem vagyok híve, tankot meg efféle nem is veszék neki, az biztos. Olvastam valahol egy hozzáértő embertől — orvos vagy pszichológus volt —, hogy inkább papást-mamást játsszanak a gyerekek. Mert ez a természetes, nem a háborúskodás.

Rolandnak természetesen nem a puskája az egyetlen játékszere. Délben szalad az utcán az apja elé, felül a motorkerékpár tankjára, vagy éppen a Zsiguli volánját fogja, majd boldogan újságolja: én már tudom vezetni az autót! Láncsal hajtott, fékkel ellátott versenyautójába is belebeleül néhány percre, nem kell tovább a háromkerékű bicikli meg a többi apróbb játék sem.

Roland ugyanis kifejezetten nyűgös alkati. Elkényeztetett. Ha egy percre egyedül marad, máris hallom a tiltakozást:

ordít-visít-toporzékol. Erről beszélgetünk az anyjával, aki egyébként a „gyes” után sem ment vissza dolgozni. Semmi önállóság ebben a gyerekben, jegyzem meg bátorítanul, és összehasonlítom a közös ismerősünk azonos korú fiával.

— Na hallod, el is sülyednék szégyenben, ha olyan lenne az enyém is! — replikázik a fiatalasszony. — Az ugyan elmarad magában, eljátszadozik ezzel-azzal, mindenre kíváncsi, mindent megnéz. Persze, mert túlságosan is ráhagynak. Képzeld, az éjjeli misén is úgy járkált, mint otthon. Még a Jézuskát is ki akarta venni a jászolból.

*

— Te mivel játszottál?

F. G. nem érti a kérdést. Néz rám hosszasan, aztán megismétli: hogyhogy mivel játszottam?

— Milyen játékaid voltak? Gyerekkorodra értem.

— Hülyeségeket tudsz te kérdezni. Méghogy a játékaim! Barátom, nekem ott volt a háború, tizenkét éves koromban pedig már félrészes arató voltam... Ez volt az én játékom...

— És a gyerekeidnek?

— Van azoknak mindenféle: a lányoknak meg a nagyobbiknak, a fiúnak is. Tele velük az egész lakás.

— Milyen játékok ezek?

— ...?

— Úgy értem, sorolj fel néhányat közülük! Hogy melyiket miért, milyen céllal vásároltad?

— A francba is, mi értelme ennek a kérdezz-felelek vizsgáztatásnak? Van annyi és olyan játék otthon, mint a többi gyereknek. Megkapják, ha valamit ért nyafognak...

A játékról, a játékszer funkciójáról a kétgyerekes szülőnek nincs több mondanivalója. Csak egy a lényeg: legyen belőle sok — és ne nyafogjon a gyerek.

F. G., a gyakorló apa egyébként hivatásos katona.

*

A statisztika is azt mondja: valóban lehet az F. G.-hez hasonlók otthonában bőven játék. A nemzetközi gyermekéves alkalmából már eddig is megjelent sok publikáció egyikéből megtudhatjuk, hogy minden tizennégy éven aluli gyermeknek egyetlen esztendő leforgása alatt átlagosan négyszázötven forintért vásárolnak játékot. Azaz: kereken 1,3 milliárdra rúgnak a szeretet forintjai.

A szeretet?

A társasjáték nyelvén szólva, inkább — is. Mert ebben az összegben benne van az izléstelenség önkéntes adója, meg a bazári holmit piacra dobó, felfedhetetlen és felderíthetetlen személyű kisiparosok sápjája is. Ismét a számokat idézve, egy Triál-nyilatkozatból megtudhatjuk: „csaknem 3000 olyan bolt és üzlet van az országban, ahol az edények, a bútorok vagy az ágynemű szomszédságában kínálják a mackókat, a rollereket, a lendkeres egereket. Fél évvel ezelőtt még négy megyében nem volt játékszaküzlet. Ma Komárom megye van a legrosszabb helyzetben, majd Pest és Nógrád megye következik a sorban”.

Az értékesítés körülményei hiába mostohák, az 1,3 milliárd forintot — kétszer annyit, mint 1973-ban — csak elköltjük játéokra. Hiábavalóságokra is, meg bővítésre — szaküzlet nélkül is. Esetleg az ABC-ben vagy a Centrum Áruházban. Ha a fölöslegesen kiadott, a gyerekeknek semmit sem nyújtó forintokat külön könyvelnék, akkor H. J.-né egyetlen napon háromszáz forintját jegyezhetné fel. Dél előtt száll le az autóbusról, amikor látom kezében a két kiskocsit, 150 forintért: négy fekete műanyag keréken kb. negyvenszer-húsz centiméteres fehér műanyag platóval, kb. egyméteres fekete műanyag rúddal.

Délben a hároméves Rita és a két éves Donát még homokot rak az új szerzeményre. Délután a két csöppség ott totyog a kapunkban, anyjuk után, Rita kezében valami feketét látok.

— Mi van neked?

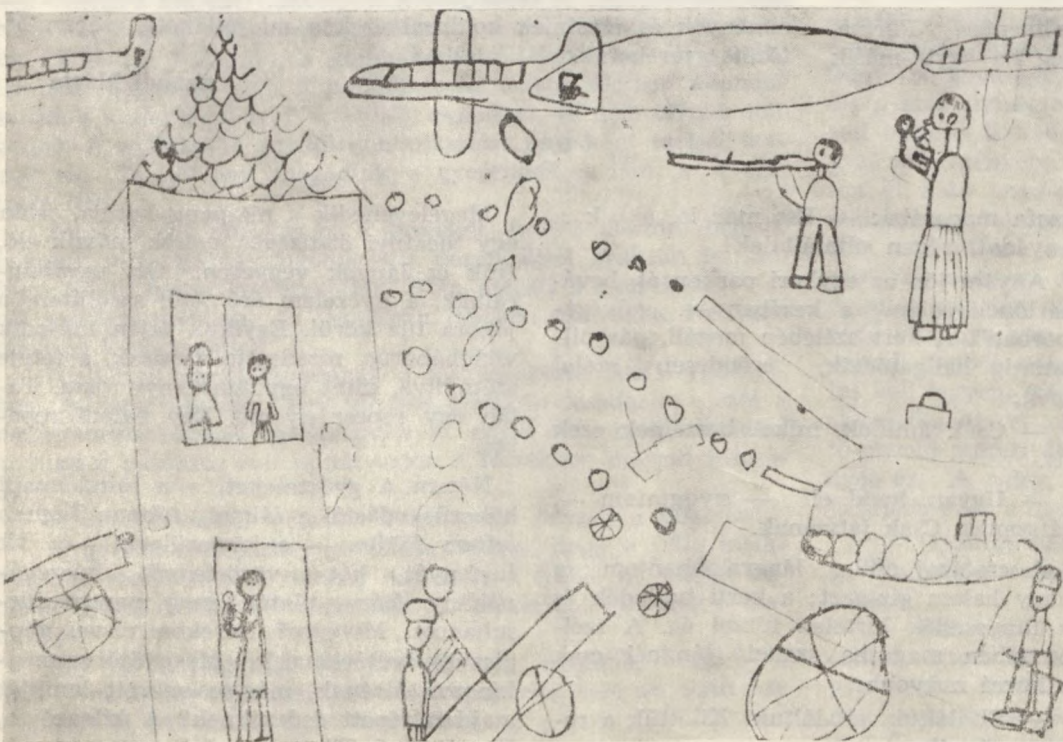
— A kocinak a kejeke — selypíti.

Természetes a hangja, a csodálkozás legapróbb jele nélkül. Még felháborodni sem tud — majd belenő.

*

G. B. nehézgépkezelő, de ezermesterségéről, ügyes kezéről a hetedik faluban is híres. A játékot hozom szóba, s ő a tudományaival válaszol.

— Nincsen a világon, amit én meg ne csinálnék. Ha valami újba és ismeretlen-

be vágok, akkor esetleg kínlódok, vért iz-
zadva újra és újra próbálkozom, de a vé-
gén mindig enyém a siker. Ezt pedig
végső soron a játéknak, a játékaimnak kö-
szönhetem. Kőművesmester volt az apám.
Értett a vasmunkához is, a szerszámot
meg soha el nem rakta a kezem alól.
Megcsináltam én mindenféle játékot ma-
gamnak, olyanokat is, hogy a csodájára
jártak. Persze, ha akartam, hogy legyen
valamim, akkor nem is volt más választá-
som. Sokan voltunk, nehezen tellett más,
szükségesebb dologra is; ha nagyobb da-
rab húst kaptunk a vasárnapi ebédben,
akkor már tudtuk, hogy sikerült anyánk-
nak lóhúst szereznie. Az olcsóbb volt.

Ülünk a konyhában a dikón, G. B. bort
tölt, a pillanatnyi szünetben anyósa veszi
magához a szót:

— Mondd el, mondd csak el, hogy csi-
náltál te még gőzgépet is!

— Nemcsak azt, sok mást is, mama. De
ez más dolog, ez már tudomány. A bak-
szekeret azonban minden gyerek meg-
csinálta.

G. B. szinte röstelkedve mondja:

— Hogy miért hívtuk bakszekernek,
azt én már meg nem mondom, ne is kér-
dezd! Az a lényeg, hogy nem kellett hoz-
zá csak jó hajlékony fűz, ebből készült —
karikába hajtva — a kereke, de minden-
féle más alkatrésze is. Mindig verseng-
tünk, hogy ki csinál szebbet, ügyesebbet.
Amikor pedig elkészült, kilométereket
trappoltunk vele, toltuk magunk előtt. A
selejtje persze időnek előtte széjjel-
hullott, ez volt benne a pláne.

Gyufa lángja lobban, cigarettagyújtás-
nyi szünet után meghallgathatom a bak-
szeker dicséretét.

— Magunknak csináltuk, ez a lényeg.
Hajtotta az embert a vágy, hogy ő kerül-
jön az élre, az ő játéka legyen a leg-
szebb, a legkitartóbb. Ügyesedtünk ebben
a versengésben, ki is vonhatná kétségbe?
Meg aztán — most, felnőtt fejjel gondo-
lok utána — a tartásunk is más lett, be-
csülni tudtuk azt a sivár kis portékát.
Mert a leleményünk, a munkánk volt
benne. Ezért mondom én, hogy a baksze-
kér „többet ért” mindenféle mai csoda-
autónál, távirányítású repülőgépnél. Az
összes készen kapott játékmesénél.

Akkor sem felejtette el ezt G. B., ami-
kor már az ő gyerekei játszottak. Tanú-
síthatom (hiszen közeli ismerőseim vol-
tak már akkor is), hogy az egyre ügye-
sebb kezű ezermester játék helyett leg-
többször „csak” ötletet adott a fiúknak,
néhány gyakorlati jó tanáccsal.

— Megcsinálhattam volna én nekik
olyan sárkányt, hogy kiállításra lehetett
volna vinni. Nem mondom, meg is mu-
tattam a fogásokat, beavattam őket az
anyagválasztás titkaiba, a többi azon-
ban az ő dolguk volt. Az a véleményem,
hogy kínlódjon, szenvedjen meg a kö-
lök az örömeért.

A beszélgetés során egyetlen egyszer
sem hallok G. B.-től az alkotás, a siker-
élmény, a gondolkodásra készítés, a ma-
nuális készség fejlesztése kifejezéseket.
Nem fogalmazza meg ezeket a nevelési
célkitűzéseket, csak éppen alkalmazta
őket. Ki tudja, talán akkor, gyakorló
apasága idején is elevenen élt benne a
bakszeker kinja-öröme.

Ma már háromszoros nagyapa, bár a
lányok kissé késve érkeztek.

— Ők nekem a legkedvesebbek, de fi-
gyelem én a többi gyerekes családot is.

Mondhatom, igencsak csodálkozom, mert
üvegházi palántákat, szobagyerekeket ne-
velnek. Beültetik őket meseországba, a já-
téksarokba, rájuk parancsolnak, hogy on-
nan pedig elmozdulni nem szabad! Nincs
a gyerekeknek semmi fantáziája, legföljebb
tologatja egy darabig a csillogó-villogó,
tűlkölő-szirenázó, világító autósodákat, a
forgó radarral felszerelt holdjárművet.
Aztán meg széjjelszedi. Hogy a fenébe
ne tenné, amikor halvány fogalma sincs
arról, hogy mitől mozog, hogy mi mitől
van.

G. B. most egy kissé indulatos, hevület
fűti az utolsó nekirugaszkodásban is.

— Sajnálom a mai gyerekeket. Sajná-
lom, mert az a pátyolgatás, amiben ma
részesülnek, egy csepp sem válik a ja-
vukra. Óvják őket a széltől is, nem lehet
a drága ruhájukon egyetlen porszem sem,
naponta kétszer-háromszor is átöltöztetik
őket. Egész nap aztán mást sem hall a
kölök, csak „ne nyúlj hozzá”, „nem sza-
bad”, „nem mondtam, hogy vigyázz a
szép cipődre”. Egy szakadt nadrág isten-
csapása, de azt is el tudom képzelni, mi-
lyen képet vágna a mama, ha nyakig
olajosan állítana be a gyerek: — Széjjel-
szedtem az apu biciklijét. Tapasztalatom
szerint nem is igen szedi szét, legföljebb
igen ritkán. A gyerek így persze állan-
dóan tiszta és ápolat, mint lefekvés előtt,
ugyanakkor unottan turkál a drága játé-
kok között. A mamának meg eszébe sem
jut, hogy a túlzott féltéssel a kíváncsiság-
tól, a próbálkozástól, a megismeréstől tilt-
ja el; a fantáziát, a tudásszerzést kurtítja
meg.

*

— Fantázia? Nekünk még volt, annyi
bizonyos. — A fiatal távközlési műszerész
a kastélykert felé mutat, úgy folytatja: —
A színhely ugyanez volt, itt játszottunk
mi is. Mégis úgy vélem, egészen más volt
az az idő. Nem is olyan régen nem volt
még itt televízió, moziba is kevesen ju-
tottak el; nem tudtunk hát lemásolni, le-
utánozni sok mindent. A játékot ki kel-
lett találni, legföljebb olvasmányélménye-
inket jeleníthettük meg. Ma mit láthatsz
itt? Ha este a tv-krimiben megölnek há-
rom embert, másnap délután már a kas-
télykertben újraosztják a szerepeket: a
felügyelőt meg a hullákét is. Aztán cse-
reberélnek. Egyszer mindenkiből lesz ül-
dőző, üldözőt, végül pedig hullá.

*

A krónikással egyívású ifjú ember ka-
pásból emlékszik a játékszereire.

— Hogyisne, amikor csak egyetlenegy
volt egész gyerekkoromban. Néhány cen-
timéteres lehetett a játékringliszil, vagy
ahogy nagyanyám nevezte: az ördöghin-
ta. Emlékezetem szerint nem volt az való
semmire, még az aprócska embereket sem
lehetett kivenni az ülésből. Szóval, játé-
szerelem ez az egy volt, a játékom azon-
ban annál számosabb. Reggel elindultunk
egyetlen szál klottgatyában a haverokkal

a hegybe, sokszor csak a harangszó vert haza. Miénk volt minden! Árkok mélyén földet túrva, kincsről álmodoztunk, földvárat építettünk, elhagyott borházak padlásain rozsdás pántú ládák titkait vizslattuk. Soroljam? Regényes volt és szép...

— Később? Az iskolában?

— Szerencsénk volt. Az akkori úttörő-csapat-vezető csuda ember volt, remek dolgokat talált ki. Sosem feledem, egyszer egy egész éven át kerestük a bátrak zászlaját, minden percben lestük a Nagy Ismeretlen titkos üzeneteit. Tudtuk persze, hogy hol írják és pecsételik ezeket az üzeneteket, de nem ez volt a lényeg. Mindenki első akart lenni, először akarta megfejteni és végrehajtani az utasítást. Nagy dicsőség volt ez, hiszen tudásra és erőre egyaránt szükség volt a monstre játékban. Az izgalom pedig mindenkit lekötött, senki nem unta.

A távközlési műszerész harmincéves fiatalember, arca a legbeszédesebb bizonyítéka a szíves emlékezésnek. Biztatóan néz rám:

— Ha érdekel a kollektív játék, a holnapot alapozó nagyszabású szellemi és fizikai torna, akkor érdemes lenne összegyűjteni a még fellelhető dokumentumokat. Húsz év nem nagy idő, talán még akad belőlük. Meg kellene írni a bátrak zászlajának történetét...

A pedagógust nem nagyon hozzalázba kérdésem, ímmel-ámmal válaszol:

— Van itt az iskolában, persze hogy van játék. Asztali foci... Gazdálkodj okosan! ... de más is akad. Csak éppen idő nem sok jut rá. Rengeteg a tananyag meg a többi tennivaló, a rajfoglalkozásokból is sokat elrabol a hivatalos munka, a szervezeti élet.

A következőkben rajtam a meghökkenés sora.

— Most írom a szakdolgozatomat — hallom a pedagógustól —, a játékot választottam munkám témájául. Azt akarom bemutatni: a történelmi elődöket, a hősi múltat hogyan lehet játékos formában, ötletekkel megismertetni a gyerekekkel. Tudod, itt van most ez a gyermekév, talán lehet rajta valamit keresni...

Sorolom a barátomnak, mi mindenre jutottam a játékok és a játékszerek ürügyén. Csodálkozva néz rám, azonnal megfogalmazza aggályát is:

— Baj van: az egészben kevés a gyerekek. Értük és nélkülük?

Így igaz. Értük, ha majdnem nélkülük is. Csupán egy a mentség: a játékokat sem ők tervezik és forgalmazzák. Mint ahogy a tiltás-ösztönzés, a jóra és rosszra való útmutatás sem tőlük ered.

Kelemen Gábor

Tiltott levél

Tél volt. Az útszéli tócsákat vékony jég-hártyák borították, a fagy fehérre meszelte a városzélei házak ablakait, karcsú jégcsapok, mint apró hőmérők csüngtek az ereszetekről. A néptelen utcán téglapiros Zsiguli fékezett óvatosan. A tanácsgyámügyi előadója barangolt a környéken, halaszthatatlan ügyeket intézett. Fejében tartotta, hogy a minap a Magyar Rádió hallgatói levelet továbbított, amelyben O. József gyermekeinek mostoha körülményeiről tudósítottak aggódó sorok: a szomszéd fogott tollat, a portájára átszűrő keserves gyermeksisírás indította meg.

A gyámügyi előadó szemügyre vette a házat. Inkább gunyhó volt, törekes vályogból emelték, az alacsony nyeregtető foghíjas cseréphéjazatát itt-ott fenyődeszkadarabokkal próbálták pótolni. A vakolatlan, kémény nélküli viskó ajtaja nyikorogva nyílt, belülről betondarabbal támasztották ki. Siralmas látvány fogadta a belépőt. Az egyetlen helyiségből álló lakás berendezése mindössze egy durván ácsolt lapriccs volt, azon hervadozott O-ék öt pici gyermeke. Ruhátlanul, csupán a legkisebb bújt szakadt és koszos atlétatrikóba.

— Szüleitek?

— Elmentek...

— Fáztok?

Az ágyon gubbasztó lurkók szorongva lapultak egymáshoz, nagy fekete szemeket lefelé sűtötték, mint akik csinyt követtek el, s várják, mi lesz a büntetés. Az előadó nem sokat töprengett. Néhány mondatos üzenetet firkantott, s a nebulókat egymás után, ölben cipelte a személygépkocsiba. Meg sem állt a megyei gyermekvédő intézetig, s még délután elkészítette az állami gondozásba vételt kimondó határozatot.

Másnap reggel irodájában már ott toporogtak O.-ék. A borostás képű férfi úgy ugrált az asztal körül ide-oda, akár az órainga. Káromkodott, mint a záporosó, az asszony meg olyan ricsajt csapott, mintha száz vásárost zsúfoltak volna egybe a szobába. Az előadó kivárta, míg első mérgük elpárolog, s kezdte gyözködni őket, hogy a gyerekeknek s nekik is ez a legjobb megoldás...

— Jó helyre kerültek a porontyok. Miből tartották volna el őket? Nem dolgoznak, a gyerekek azt rágsálták, amit a kukában találtak vagy a szomszédoktól kaptak. Ha olyan körülményeket teremtenek, amely alkalmas a gyermeknevelésre, visszakaphatják — magyarázta a háborgó szülőknél, akik látszólag megértették: mindenkinek ez a legüdvözítőbb.

Azóta három esztendő telt el. Az apát kötelezték, hogy munkába álljon, anyagmozgató a közeli gyárban. A feleség nem dolgozhat, várandós. A három év alatt ez lesz a harmadik gyerek, amelyet a világra hoz. A családfő fizetésének felét levon-

ják az állami gondozásban levők ellátásának hozzájárulására. Otthon a körülmények változatlanok. Részlet a környezet-tanulmányból: „O. József családja egészségtelen körülmények között él. A lakás földes, nedves, a falak repedezettek. A berendezés egy ágy és egy sparihelt. A gyerekek öltözete és táplálkozása hiányos...” A gyámügyi hatóság most intézkedik O-ék újabb két gyermekének elhelyezéséről.

S hasonló sors várja a még meg sem született csecsemőt is.

A k.-i gyermekotthont nemrég adták át. A falak között két és fél száz alsó és felső tagozatost, valamint ifjúmunkást helyeztek el. A termekben pontos napirend szerint zajlik az élet.

— Örülök, hogy ilyen szép helyen lehetek — mondja a hetedik B. Zoltán, mintha könyvből olvasna versidézetet. Biztosan fűrtjei széles homlokára kúsznak.

— Sokat tanulunk, jó a koszt, játszhatunk is. A tanító bácsik és tanító nénik szeretnek bennünket — hadarja pajtása. Együtt kerültek ide — s többek mint barátok. Szövetségesegek.

Ülünk egymással szemben, méregetjük a másikat, közömbös dolgokról társalogva. Bizonyára azt hiszik, valamelyik felügyeleti szervtől tartanak ellenőrzést az otthonban, amely nekik valóban az. Ismerik szüleiket, de két esztendeje egyikük sem látta sem apját, sem anyját. Számukra a szeretet csak bizsergés, tetőfoka a nevelői dicséret, a jó osztályzat, darabka sütemény a szobatárs csomagjából. Már nem gyermekek és még nem felnőttek. Kezdi elfelejteni, hogy mit jelent a szülő, s kezd derengeni előttük, hogy mit jelent a társadalom. A riporter, kitervelt szándékát megmászva, egyikről sem faggatózik.

— Szerettek olvasni?

— Igen...

Felállunk. A barna fejeket az ellenőr is megsimogatta volna.

Az országban körülbelül százezerre tehető a különböző okokból veszélyeztetett gyerekek száma. Legjelentősebb veszélyforrás a környezet.

G. Béláné „izgága” betegsége miatt képtelen a rendszeres munkavégzésre. Tizenhárom éves lányával él együtt, akin már az ideai blúz is feszült, megakad rajta a férfiszem. Az anya hónapról hónapra kapja a családi pótlékot, mint gyermekét egyedül nevelő szülő, volt férjétől postán érkezik a gyermektartás összege, a tanács étkezési hozzájárulást fizet. G.-né a tetemes támogatás ellenére szünet nélkül rendkívüli segélyért fordult a gyámügyi hatósághoz.

— Kíváncsiak voltunk rá, mire költi a pénzt, mi jut belőle a lánynak? — mondják a tanácson.

Érdeklődtek a közelben lakóktól, s fény derült a gyakori pénzzavar okára. Az aszszony sűrűn váltogatta élettársait — köztük a börtönből frissen szabadultakat —, akik addig maradtak hajlékában, míg a pénz apródonként el nem fogyott. A gyámügyi hatóság, megbeszélve a fejlett és takaros kislány osztályfőnökével, jónak látta hivatásos pártfogó kirendelését.

— Mi ez a határozat — toppant be G.-né az igazgatási osztályra.

— A lánya védelmében adtuk ki...

Kést rántott, Alig bírták leszerelni.

A fízenhat esztendő H. Jolán középiskolába jár. Tavaly ősszel a diákok almaszüretre utaztak az Alföldre, visszafelé a vonatra Jolán már nem ült fel. Megszökött egy ismeretlen fiúval. Elvált szülőkkel él együtt, mostohaapja — mint mondják — feltűnően jóvágású. A lányt a rendőrség segítségével találták meg, s hazahozatták. A szülők kérték intézeti elhelyezését, hogy új környezetben folytathassa tanulmányait. A tanács segítette, a lányt egy másik város kollégiumába irányították, ahol senki sem ismerte botlását. Nevelőapja néhány hónap elteltével kérvényezte az intézeti elhelyezés megszüntetését, amire a jogszabályok lehetőséget adtak.

— Sokba kerül. Fizetjük az intézeti díjat, útiköltséget, nem kapjuk a gyermek-tartást — nyöszörögte a pálfordulás indítékát.

Az egyik társadalmi pártfogótól a gyámügyi hatósághoz bejelentés érkezett: a lány és apja közötti viszony meghaladja

a szülő és gyermek kapcsolatát. A kérelmet viszont teljesíteni kell.

E. községben a közelmúltban három gyermek jövőjéről határoztak. Az apa és az anya sűrűn felöntött a garatra. Ilyenkor eltámolyogtak a kicsiket nevelő nagyszülőkhöz, s utcára szóló perpatvart csaptak. Felmerült a két fiú és a nyolcadikos lány állami gondozásba vétele. A tanács vizsgálta, úgy látta: a szülőknél megfelelő helyen vannak. A járási szervek és a községi ifjúságvédelmi bizottság az ellenkezőjéről győződött meg.

— A végrehajtás ellen a rokonok peszterkedtek, tiltakoztak, fűt-fát megmozgattak, de egy cipőt nem vettek volna a fiúknak. A nagyobb gyerekeket elválasztani egymástól csak akkor lehet, amikor alszanak — kommentálja az esetet P. József, a járási hivatal igazgatási osztályának vezetője.

Méltatja az ifjúságvédelmi albizottságok jelentős szerepét a veszélyeztetett gyermekek felderítésében. Ez azonban csak feladatuk kisebbik része. Felosztják a szűkös segítyt, információkat szolgáltatnak, tanévkezdés előtt gondoskodnak róla, hogy az iskolás korúak könyveket, füzeleket, írószert, cipőt, iskolaköpenyt kapjanak. Időről időre ellenőrzik a falvak italboltjait...

— Nem tartom helyesnek, hogy ezekben a bizottságokban túlnyomórészt pedagógusok kapnak helyet. Ezzel elhalványul a munka társadalmi jellege — teszi hozzá.

Más bökkenő is akad a falvakban. Szemben két kislányt állami gondozásba vettek. Az okok a szokásosak: a szülők elhanya-

golták nevelésüket, a gyerekek piszkosan jártak óvodába, iskolába, a napköziben kapott ebédet és uzsonnát leszámítva nemigen étkeztek. A szülők az önkéntes beszállítást megtagadták, a kisebb srácot távoli rokonoknál dugták el, felkutatása nem kevés energiába került. A problémát a határozat végrehajtása okozta. A népszerűtlen feladat a községi tanács dolgozóira maradt.

— Kivezényelték a körzeti rendőrt. Furcsa volt, hogy a kicsiket a vb-titkár vagy a termelőszövetkezet gépkocsiján kellett az intézetbe küldeni. Érthető, ha a helyiek ózdkodnak az ilyen akcióktól — magyarázta P. József.

A gyermekvédelem összes feltétele megteremtésének türelem az orvossága.

— A kiskorúak, fiatalok három okból lehetnek veszélyeztetettek. Legjellemzőbb a környezet, a szülők életmódja, a lakáshelyzet, a mostoha körülmények. A saját magatartás miatt veszélyeztetettek azok, akik már szembekerültek a törvénnyel, loptak, garázdálkodtak; s az egészségügyi problémák is veszélyt jelentenek — sorolja N. Istvánné dr., a megyei tanács gyámügyi főelőadója.

A gyámügyeseknek szám szerint huszonegyféle lehetőség áll rendelkezésükre, hogy a helyzeten változtassanak: kezdve az egyszerű figyelmeztetéstől, beidézésről a hivatásos pártfogók kirendeléséig. Lehetne akár a duplája is, évről évre gyarapodik azoknak a gyerekeknek a száma, akik életébe be kell avatkozni.

— Próbáltuk felderíteni, miért is. Egyik oka, hogy hathatósabbá lett a felderítés, óvónők, védőnők, orvosok is mind többször jeleznek. A veszélyeztetett minősítésre okot adó tényezők tartósak. Élen jár az alkoholizmus, a válások magas száma...

A gyámhatóságnak módjában áll alkoholelvonó kúrára kötelezni azokat az apákat, anyákat, akik a kocsmák törzsvendégei, a családi pótlékot, fizetést élelmiszer, ruha helyett itókára költik. Gyakran azonban a felnőttek egészségügyi problémái miatt a kényszerkezelés lehetetlen. A lakossággal, a községi tanáccsal nehéz megértetni: az a férfi, aki reggeltől estig bírja az italt, miért „alkalmatlan” az elvonókúrára.

V.-ben találták fel a történetet: O. Gézának nyolc gyermeke került állami gondozásba, délutánonként már ingadozva állt, mint a mérleg, s ha pénze elfogyott, lopva felhörpintette az asztalon hagyott fél korsó söröket. Mondták, ilyen a vére. Ha sisteregve megindulnak hullámai, mindjárt kapar a torka, oltani kell a tüzet; elitta volna a Krisztus palástját is. Hiába kapott segítséget, hogy üzemekben jusson dologhoz, egy hónapnál tovább seholy sem bírta, mert az italozás és az iga-

zolatlan hiányzás egy szálláson lakozik. A gyámügyi előadó be-behívatta, meglátogatta, ha éppen józan óráiban találta, elbeszélgetett vele. Most már esztendeje ugyanazon a munkahelyen tesz-vesz. Szutyongatta, hogy vesse alá magát az alkoholelvonó kezelésnek, és O. Géza kötélnek is állt. Rá néhány hétre bazsalyogva állított be a tanácsházára, s közölte: az orvosok nem engedik. Azóta újra iszogot.

Öt évvel ezelőtt a megyében a veszélyeztetett gyermekek nyolcvan százaléka cigányszármazású volt. Azóta az arány a felére csökkent — másik felét az elvált szülők gyermekei jelentik.

Ezek a gyerekek már akkor veszélyeztetettek, amikor az eljárás megkezdődik. A gyermekelhelyezési per előtt indul a harc a szülők között, ki milyen befolyással bír a fiúra, lányra. Főként azóta, hogy ma már a gyermek nem automatikusan kerül az anyához. Amíg a válóper le nem zajlik, bármelyik szülőnél lehet, a hatóságok nem avatkozhatnak közbe.

P.-n a közelmúltban megdöbbentő bal eset történt. A szülők között a járdán zajlott a huzavona a gyerekért. A hatéves kölyök átszaladt az út másik oldalára, s közben halálra gázolta egy teherautó.

*

Fogadónap a városi tanács gyámügyi hatóságánál. Hétfő. Az előadó, Sz. Sándorné előre figyelmeztet:

— A láthatásra panaszkodnak a legtöbben. A bíróság előírja, hogy milyen időközönként láthatja az egyik szülő a másiknál elhelyezett gyermekét. Legtöbben fittyet hánynak a rendelkezésre...

Szalmaszöke asszony, körmei vörösen rítkának a laktól, a tenyérnyi szoba tele

lesz Charlie parfüm illatával. Arcán mozgalmas élet nyomai. Fényképet kotor elő. Egy bágyadt képű suhanc hajtja oldalra fejét. Haja kócos, csapzott.

— Már megint így tért vissza a fiam az apjától. Tökrészezen! — csicsérgi minden felháborodás nélkül. Bizonyára az esetet jött dokumentálni.

Negyven körüli férfi állít be, kezében aktatáska. Feltolja szemüvegét, mely levegőt vesz, olyanokat rázkódik, mint a megfürdetett kutya.

— Mondja meg az elvtársnő, hogy mit csináljak? Már harmadik vasárnap reggel vár papírszelet a lányom helyett. Megint elmentek vikendezni, azt üzente az a célet asszony. Tegyenek valamit, vagy én teszek — fenyegetőzik a hivatalban.

— Ha valamelyik szülő a láthatást akadályozza, először figyelmeztetjük. Ha a szép szó nem használ, ezer forintig bírságot lehetünk kiírni. A következő fokozat: írunk a vállalati szakszervezeti bizottságnak, hasonló oda, s legvégül a gyámhatóságnak jogában áll a láthatás akadályozása miatt gyermek-újraelhelyezési pert indítani — tájékoztat az előadó.

Újabb férfi érkezik, egészen fiatal. Tajtékzik, volt felesége megint nem eresztette be a lakásba, hogy megnézhesse tízhónapos csecsemőjüket. Az ő történetük igazolja: a gyámügyi munka lelkiismeretes elvégzése mi mindent kíván.

Tavaly karácsony előtt a járási bírónő telefonált izgatottan az igazgatási osztályra. A válóperes tárgyaláson a férj képviselője levelet csatolt az aktához. Az asszony írta a férjnek: „ha nem jössz vissza, csak a temetésünkre jöhetsz, mert a gyerekekkel együtt halottak leszünk...” A tanácson gyorsan megtanakodták az ügyet. Szóltak a körzeti orvosnak, telefonáltak a csecsemőotthonba, a kórház

idegosztályára. Az orvosi vizsgálat szerint a levélben leírtak lehetősége fennállt, a nő idegkimerültsége miatt. A picit és az anyját is gyorsan elhelyezték. Időközben a szülők elváltak, de a civódásnak nincs vége.

— Gyermekápolónő az eredeti foglalkozáson. Öt éve kerültem a gyámhatóság-hoz. Gyakran előfordul, hogy azt kérem a munkatársaimtól, vigasztaljanak meg, mert elmegyek innen. Egyszer már kérésre áthelyeztek. Visszajöttem, mert nagyon szeretem a gyerekeket...

Előtte egy örökbefogadás iratai. Mert a legkisebbek nem csak elveszthetik szüleiket, találhatnak is. Tavaly három ilyen ügye volt. A szülők egyáltalán nem látogatták gyerekeiket, de lemondó nyilatkozatot sem voltak hajlandók írni. A hatóságnak jogában áll pótolni.

— A gyerek nem választhatja meg szüleit, éppen ezért hátrányát sem érezheti. Az elmúlt évben 240 ezer forint segélyt osztottunk ki a keretből, s az elnök még újabb ötvenezret biztosított. Én azt a formát látom célszerűnek, amikor étkezési hozzájárulást adunk. Mert a szülő bemutat ugyan blokkokat élelmiszerről, de volt rá példa, hogy az ABC-áruház padlójáról szedte fel — említi.

G.-ben mesélte a tanácselnök, hogy négy kisgyereknek cipőt vásároltak. Apjuk másnap kivétel nélkül eladta.

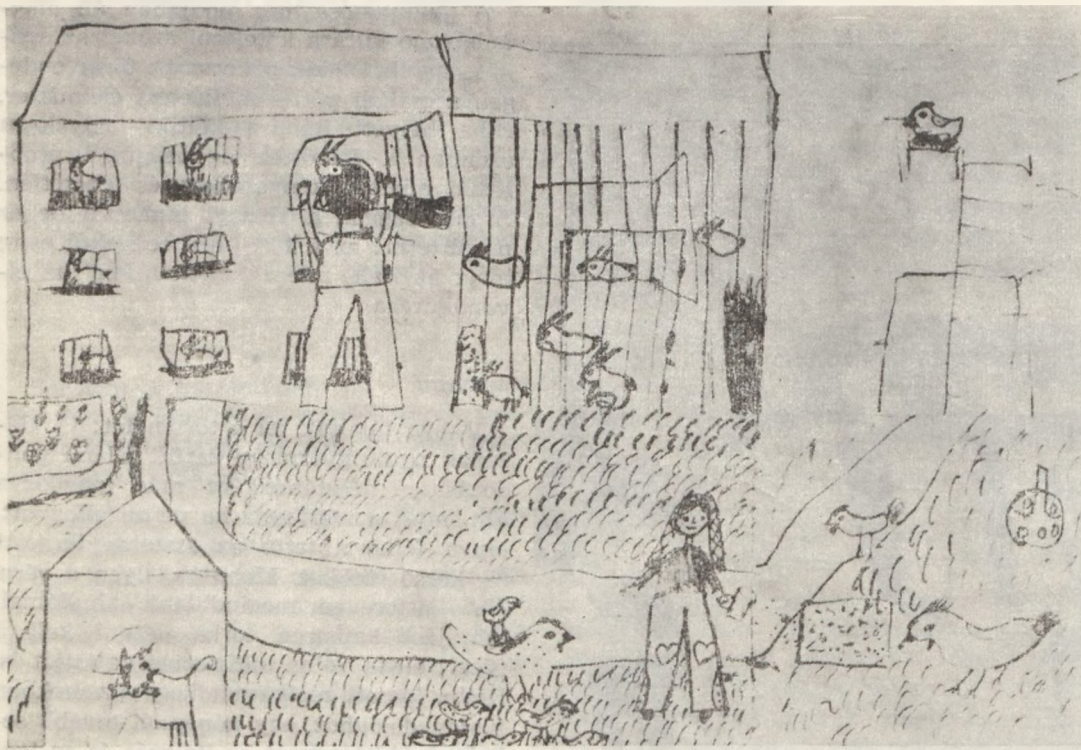
*

„Anyá! Légy szíves adj fel postára ezer forintot, mert az ünnepeken kötelező a sötét ruha, nekem pedig nincsen. Így ezekre a rendezvényekre el sem megyek, ne vessenek rám megalázó pillantásokat. Közeledik a tavaszi szünet. A kollégiumot el kell hagynom. Apához nem megyek, azt sem tudom, hol lakik. Ha nem jössz értem, inkább megszököm. Csaba.”

A hangyalábakra emlékeztető apró betűkkel írt levelet K.-né mutatja. Nyolc éve váltak el. Adminisztrátor Pesten, lányával albérleti szobában húzódik meg, jövőre ígérték neki egyszobás lakást. Volt férje gépészmérnök, megnősült újra. A bíróság annak idején Csabát neki ítélte. A fiú és anya találkozását lehetetlen tette, lopva válhattak szót, amikor az anya a fővárosból leutazott, s a tanítás után az iskola előtt megvárta Csabát. A fiú levelezett vele, pénzt kért tőle, mert apjától csak verést kapott.

— Legutóbb is két nadrágot vettem neki. Keveset keresek, de hetente száz forint zsebpénzt is küldök. Most muszáj sötét öltönyt venni, mert színházba mennek. Nem tehet róla, hogy eddig nem volt neki. A tanároktól meg kapja a megjegyzéseket — szánakodik K. Gergelyné. Kezében a cigaretta végén, rövid, hideg hamu reszket.

A közelmúltban fordult a helyzet a családban. A fiához annyira ragaszkodó asszony lassan célhoz ér. Csabánál apja megtalálta a tiltott leveleket. Felpofozta, s közölte a tanácson, hogy lemond róla. El is költözött Gy.-be, de a srácot nem vitte magával, de még az öltönyeit sem ad-

ta oda. A gyámhatóság gyors közbeavatkozására került feje fölé fedél a kollégiumban.

K.-né perelheti a fiát. A tanácson jegyzőkönyv tanúskodik arról, hogy az apa miként bánt vele.

— Nem kell nekem gyerektartás sem — szortyog gondjaiba süppedve, mint aki attól fél, minden szót ellene használnak fel. — A fiam kell, Csabikám. . .

Az új lakótelep játszóterének padján találom meg H. Lászlónét. Csemetéi fucat hasonszórú lurkó társaságában fatörzsek-ből emelt vármakettet ostromolnak, olyan ügybuzgalommal, mintha ettől függne a marcipánfigurás születésnap tortája.

— Gyermekgondozási szabadságon vagyok. Még egy évig, a kisebbel — mondja, s elmosolyodik, amint egy pöttömnyi legény nálánál magasabb fahusággal abriktolja a támadókat.

— Nincs abban semmi különös, hogy a napi munkám mellett a tanácson társadalmi pártfogóként is számon tartanak. Vagyunk néhányan, s senkit sem kellett toborozni. Néha kapok egy-egy címet, szabad időmben elsétálok, megtekintem, hogy a kiskorú milyen körülmények között él, negyedévenként jelentést adok róla. . .

— Hogyan fogadják?

— Többnyire bizalmatlanul, de igyekezem megértetni a szülőkkel, hogy gyermekeik és az ő segítségükre szeretnék lenni. Nem ellenőrzök én, hanem vizife-

lek. Eldiskurálunk, kifaggatom gondjaikról, helyettük írok segélykérelmet. Volt, aki úgy kapott lakást, hogy én hívtam fel a műszaki osztály figyelmét: az épület életveszélyessé vált.

A gyerekek szeretetéről beszél. Újabbban a társadalmi pártfogók kevéske honoráriumot is kapnak, ő visszautasította. Nem azért csinálja. Kötelességének tekintti, hogy a veszélyeztetett környezetben élő gyermekekért tehessen valamit. Legutóbb az ő javaslatára vettek állami gondozásba két kislányt. A szülők óbégatnak, nekitámadtak, mint a darazsak.

— Higgyék el, ez a legjobb megoldás — mondta halkán.

S elmesélte, hogy ő tíz éven keresztül élt intézetben.

M. Szabó Gyula

Gyermek, film, mozi

Felmérések és statisztikák egész sora bizonyítja, hogy a film elsősorban az ifjúság szükségleteit elégíti ki. A mozilátogató közönség mintegy 50 százaléka fiatalokból áll, s ha ehhez még gondolatban hozzászámoljuk a televíziót néző ifjúság hatalmas tömegét, szükségtelen más tényekkel bizonyítani azoknak a hatásvizsgálatoknak a fontosságát, amelyek valamilyen formában a film és az ifjúság kapcsolatának kérdéseire keresik a választ. Mert ha biztosítani akarjuk, hogy a film ne csupán kétórányi „üresjárat”, unaloműző lehetőség legyen gyermekeink életében, ismernünk kell a moziba járás „természetrádját”. Ezáltal ugyanis jobban kiaknázhatjuk a filmben rejlő nevelő lehetőségeket, fiataljainkból pedig kialakíthatjuk a jövő filmértő és -szerető közönségét; olyan szűrőrendszert alakítva ki tudatukban, amely által képesek elválasztani az értékest az értéktelentől.

Vizsgálódásunk során az a föltevés vezetett, hogy a kérdések nem csak fiataljaink filmérdeklődésének felvázolásához nyújtanak segítséget, hanem rajtuk keresztül bepillantathatunk filmművészet iránti fogékonyságuk és ítélőképességük fejlettségére is.

Vizsgálatunkat kérdőívekkel végeztük. A kérdőíveket általános iskolák felső tagozatos tanulói töltötték ki, szám szerint 478-an (243 fiú és 235 lány, 246 falusi és 232 városi gyermek, valamennyien 10 és 15 év közöttiek).

A válaszokat a következőkben eredeti megfogalmazásban közöljük, csupán az értelemzavaró helyesírási hibákat javítottuk ki.

A felmérés egyik legfontosabb kérdése a mozilátogatás gyakoriságának feltérképezése volt. Ennek aránya a kapott adatok szerint a következőképpen alakult:

478 általános iskolás közül moziban volt:	
hetente egyszer	135
hetente kétszer	108
kéthetente egyszer	100
havonta egyszer	115
évente néhányszor	20

A különböző évfolyamok mozibajárása között lényeges eltérés nem mutatkozott, bár a nemek szerinti megoszlást tekintve minden korosztályban a fiúk voltak többször moziban.

Érdekesen alakult a mozibajárás gyakoriság lakóhely szerinti megoszlása is: egyértelműen kiderült, hogy a városi iskolások sokkal sűrűbben látogatják a filmszínházakat, mint a vidéki gyermekek. Ennek természetesen objektív okai is vannak:

pl. Salgótarjában több a vetítési hely, jóval magasabb a játékrendi előadások száma és gyakoribbak a szervezett mozibajárásai lehetőségek (napközis mozi, iskolamozi, matinélőadások stb.).

Mindezek ellenére úgy érezzük, hogy mind vidéken, mind Salgótarjában igen magas a mozibajárás mutató. Különösen, ha arra gondolunk, hogy falvainkban, ahol az átlagos heti három játékrendi előadás (éppen korlátozott száma miatt) eleve meghatározza műsorpolitikánkat, kevesebb ifjúságnak szóló filmet tudunk bemutatni, hiszen elsősorban a felnőttközönség igényeinek, elvárásainak megfelelően tűzzük műsorra a filmeket.

Annak alátámasztására, hogy a fiatalság nagy részének a film valóban a szórakozás, kikapcsolódás egyik fő formája, a következő kérdést tettük fel: *„Szabad időben mit csinálsz a legszívesebben? 478 tanuló közül — egyidejűleg többféle szabadidős-tevékenység megjelölése mellett — százhuszan televízió-nézést, száztizennégyen olvasást, kilencvenketten mozibajárást, hetvenhárman játékot, harmincketten beszélgetést, húszan sportolást, tizenketten zenehallgatást, hatan a „csavargást” jelölték legkedvesebb szórakozásként. Ebben a rangsorolásban csak látszólag tűnik ellentmondásnak a televízió vezető szerepe a mozibajárással szemben. Mindez csupán azt bizonyítja, hogy a gyerekek jóval több szabad idővel rendelkeznek, mint amennyit a moziban történő filmnézés kitölt, hiszen arra a kérdésre, hogy *„A televízióban vagy a moziban nézel meg egy filmet szívesebben? 291 gyermek válaszolt igennel a mozi javára, míg 187 iskolás a televíziós forma mellett szavazott. A lányok egyenlő arányban választották mindkét filmnézési lehetőséget, s újra a fiúk moziszeretete billentette a kétharmados többség felé a mérleget.**

A választás indoklása a televízió esetében elsősorban kényelmi, praktikus mérlegelésre engedett következtetni („nem kell tolongni, meg sorba állni”; „lefekszem, ha elálmosodom” stb.): 18 tanuló érezte úgy, hogy a televízióban jobb filmeket játszanak, s ugyancsak tizennyolcan (!) kifogásolták, hogy a moziban kiabálás, zajongás van, míg otthon csendben követhetik a film cselekményét. „Ha humoros film van, még a felét sem értem meg a nevetéstől.”

Szórványosan egyéb indokok is születtek: „ha nem értek valamit, megkérdezhetem a szüleimet”; „közben a családdal lehetek”; „A televíziót egyszerűen kikapcsolom, ha nem tetszik a film” stb.

Azok, akik a moziban néznek szívesebben filmet, elsősorban a mozi látványjellegét hangsúlyozták: kilencvenketten a vetítési felület nagyságával, hetvennyolcan pedig a film színes voltával indokolták választásukat. („Nekem a moziban olyan élő minden, mintha magam előtt látnám.”)

Ötvenkilencen arra hivatkoztak, hogy a moziban izgalmasabb, érdekesebb filmeket mutatnak be, 41 gyermeket pedig éppen a társaság, az ismerősökkel való találkozás lehetősége csábít a filmszínházakba.

Noha az előbbi adatok egyértelműen bizonyították a mozi előnyét a televízióval szemben (ismételten hangsúlyozva, hogy a kérdés elsősorban a filmnézésre vonatkozott, figyelmen kívül hagyva más televíziós műsorok kedveltségi szintjét), érdemes elgondolkodnunk néhány jelenségen.

Öröndetes tény, hogy napjainkban már a legtöbb fiatal számára nem elérhetetlen szórakozás a „mozizás”, hiszen mindössze nyolc gyermek jelzett ilyen problémát. Ifjúsági jegyakciónk, kedvezményes mozibérleteink és nem utolsósorban differenciált helyárpolitikánk a legolcsóbb művelődési formák egyikévé teszi a mozibajárást. Az ifjúság egy része ugyanakkor a televíziót már nem csak a mozi mellett, hanem olykor helyette is választja. Ami önmagában ugyan nem veszélyes, de ha a kényelmi szempontokra hivatkozó gyermekek már ebben a korban megszokják, hogy csak bizonyos praktikus „óvintézkedések” megtételével hajlandók filmet nézni (közel az ágy, közben lehet enni stb.), féltő, a későbbiekben még nehezebben mozdíthatók ki otthonukból, bárminemű művelődési formáról legyen is szó.

Öröndetes tény viszont, hogy már ebből a korosztályból is sokan felismerték a filmszínházak előnyeit a televízióval szemben, s számukra a moziban történő filmnézés speciális, személyes igény.

A kérdőíven több olyan kérdés is szerepelt, amely a mozibajárás körülményeire vonatkozott. Érdeemesnek tűnt például megvizsgálni, hogy a fiatalok kinek a tanácsára járnak moziba, s hogy egyéni vagy társas időöltés-e a filmnézés.

A *Kinek a tanácsára szoktál filmeket nézni?* kérdésre adott válaszok a következőképpen alakultak:

a tanárain javasolták	32
a szüleim hívják fel rá a figyelmemet	61
az osztálytársaim ajánlják	99
saját magam választom ki	286

A válaszok alapján kapott kép egyáltalán nem kedvező. Hiszen ennek a korosztálynak lenne leginkább szüksége arra, hogy irányítsák filmválasztását, helyes irányba tereljék kialakuló érdeklődését. Ezzel szemben a szerzett információk arra engednek következtetni, hogy sem az iskola, sem a szülők nem kezelik ezt a problémát kellő körültekintéssel. A gyerekek teljesen magukra hagyva, kényükre-kezdükre válogathatnak, a sokszor éppen nem nekik szóló filmekből is. Sajnos országosan kevésnek bizonyul azoknak az írásos és egyéb propagandaeszközöknek a száma, amelyek e korosztály számára készülnek. A moziüzemi vállalatok kezdeményezései (szervezett különélőadások, matinék, iskolamotozi-akciók, ifjúsági bérletre érvényes filmek kijelölése stb.) önmagukban nem elegendők. Ezt a problémát csak az iskolával és a szülőkkel közösen lehet megoldani.

Az adatok ugyanakkor azt is tükrözték, hogy a filmnek a filmszínházban történő megnézése a televízió korában is megőrizte társas jellegét (a fiatalok több mint 50 százaléka barátokkal vagy baráti társasággal jár moziba), s értékes alkotások esetében ennek pozitív, a befogadást elősegítő hatását nem kell bizonyítani.

Vizsgálódásunk a következőkben arra irányult, hogy milyen típusú és műfajú filmeket részesítenek előnyben fiataljaink. Ezért kérdőívünkön nyolc olyan — a gyermekek számára is érthető — filmtípust soroltunk fel (ezek sorát a tanulók is bővíthették), amelyek szerintük a leggyakrabban láthatók a filmszínházakban. A vizsgálati anyag a következő képet mutatja, a népszerűség sorrendjében:

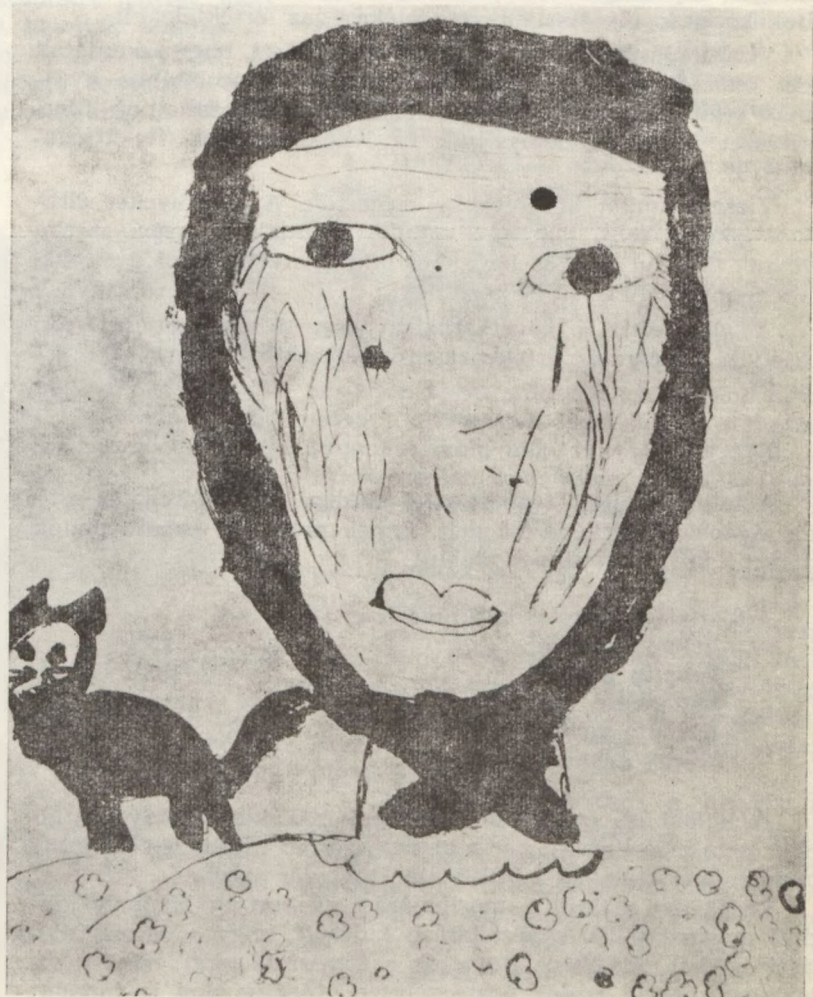
Filmtípus, filmműfaj	
kalandfilm	189
bűnügyi film	167
vígjáték	45

rajz- és bábfilm	33
tudományos-fantasztikus film	15
történelmi film	10
zenés film	10
társadalmi filmdráma	4

A nemek és korcsoportok szerinti megoszlás kicsit differenciálta az eléggé egyértelmű adatokat. A lányoknál csökkent a bűnügyi, a tudományos-fantasztikus és történelmi filmek iránti érdeklődés, növekedett viszont a vígjátékot választók száma. A többi filmtípus kedveltségi fokát nézve kiegyenlített volt a helyzet. Korcsoportonként fölfelé egyenes arányban növekedett a bűnügyi filmre szavazók és csökkent a kalandfilmeket kedvelők száma: pontosabban — a két műfaj helyet cserélt. Ugyanilyen egyértelműen csökkent a felsőbb osztályosoknál a rajz- és bábfilm nézettsége is.

Azok számára, akik valamennyire is ismerik a filmforgalmazási adatokat, nem okoz különösebb meglepetést ez a népszerűségi sorrend, hiszen nem mond ellent a különböző típusú filmek átlagos látogatottsági adatainak (még egyszer hangsúlyozva, hogy a sorrendről és nem a szavazatok számáról van szó). Am ha figyelembe vesszük, hogy ezt a rangsort 10 és 15 év közötti gyerekek állították össze, már több okunk van az aggodalomra, hiszen a kaland- és bűnügyi filmek az össz-szavazatok 75 százalékát kapták, míg a másik hat filmműfajra összesen 25 százalék jutott. (A teljesség kedvéért megjegyezzük, hogy az ifjúsági játékfilm kedveltségi szintjét külön kérdéssel vizsgáltuk).

A problémával már csak azért sem lényegtelen foglalkoznunk, mivel országosan is gondot jelent a bemutatásra kerülő filmek egyenlőtlen műfajmegoszlása. A kaland- és bűnügyi filmek, valamint a társadalmi filmdrámák mellett igen alacsony a többi műfaj aránya — beleértve az ifjúsági filmeket is. S mivel az általános iskolások — éppen életkoruk miatt — még nem igénylik a társadalmi filmdrámákat, a kifejezetten gyermekeknek szóló filmekből viszont lassan már kezdenek kinőni, több lehetőségük marad a kevesebb „odafigyelést” igénylő, könnyebb szórakozást nyújtó filmek megtekintésére.

A komor képet szerencsére enyhíti, hogy a *Szereted-e az ifjúsági játékfilmeket, vagy szívesebben nézel meg felnőtteknek szólót?* kérdésre 238 gyermek válaszolt igennel az ifjúsági filmek javára, míg kétszázötven itt is a felnőtteknek készülő filmeket választották (nagyobbrészt hetedik és nyolcadikos fiúk). Azok közül, akik a fiataloknak készülő művek mellett döntöttek, a legtöbben éppen azzal támasztották alá válaszukat, hogy a filmek az ő világukról szólnak: „Az ifjúság életét, vidám mókáit mutatja be” (107 válasz); míg 33 tanuló azzal indokolta választását, hogy jobban megérti az ilyen jellegű alkotásokat. Szórványosan egyéb indokok is születtek: „sokat tanulok belőle” (15 szavazat), „sokkal vidámabbak” (13 szavazat). Néhányan határozottan elutasították a bűnügyi filmeket: „soha nem tudok elaludni, ha bűnügyi filmet látok; és felriadok még az álomból is.”

A felnőtteknek szóló filmek választásánál mindössze két tényező dominált: az izgalom, az erőszak és a szex! („Több a bűnyő, na meg a lövöldözés.” „Felvilágosítást kaphatok a felnőttek bűnügyi és szexuális életéről; néha úgy érzem, hogy az ifjúsági filmeket óvodásoknak készítik.”)

Összegzésként elmondhatjuk, hogy a korhatár kérdésén túlmenően nagyobb figyelmet érdemel annak eldöntése, melyek azok az alkotások, amelyeket a fiatalok anélkül nézhetnek meg, hogy értelmi és érzelmi szintjük károsodást szenvedne. Úgy érezzük, hogy hiba lenne figyelmen kívül hagyni a korosztály izgalom- és kalandigényét, ám felelősségünk is egyben azt korlátozott mederben tartani.

Ha elfogadjuk, hogy a serdülőkorban már igen erős a gyerekek azonosulási képessége és igénye, hogy beleéljék magukat az egyes hősök sorsába, vizsgálatunkból nem hiányozhatott az a szempont sem, hogy a látott filmek alapján milyen példaképeket alakítanak ki maguknak, kedvenc hőseiket milyen külső és belső tulajdonság alapján választják ki.

A serdülőkorúak lelki sajátosságaiból fakad, hogy folytonosan keresik a követendő magatartásokat, s mivel nyugtalanságuk a kalandos filmek felé hajtja őket, nem véletlen, hogy a népszerűség sorban is a rettenthetetlen, a minden veszélyen felülkerekedő hősök állnak az első helyen:

filmhősök	szavazatok száma
Winettou	124
Piedone	87
Zorro	75
Árvácska	35
Sandokan	29

Az első öt helyezettet a különböző kalandfilmekből ismert hősök követik (Sólyomszem, Ulzana stb.), majd néhány mese- és ifjúsági filmhős zárja a sort (Csillagszemű, Kis Muck, Csizmás Kandúr, Lolka és Bolka).

A filmműfajok népszerűségének ismeretében úgy érezzük, nem okoz különösebb meglepetést sem az indiánfilmhősök kedveltségi aránya, sem pedig a mesefilmekből kedvelt figurák alacsony száma.

Feltűnő viszont, hogy — főleg a mátranovái iskolások szavazatai alapján — a sok rettenthetetlen hős között ott találjuk Árvácskát, az utóbbi idők egyik legjelentősebb magyar filmjének főhősét. Nem véletlen, hogy éppen a mátranovái iskolások szavazták rá, hiszen a megyei moziüzemi vállalat szervezésében jól sikerült anketon vehettek részt, amelyen jelen volt a film címszereplője, Czinkóczi Zsuzsa is. Mindez ismételtén bizonyítja, hogy egy-egy maradandó élményű beszélgetésnek milyen befolyásoló ereje lehet a fiatalok filmizlésének alakulására.

A *Miért őket választottad?* kérdésre adott válaszok általában megfelelnek a korosztály lelki sajátosságainak. A „jól verekednek és lönek” típusú indoklások mellett elsősorban a kiemelkedő testi tulajdonságok (erős, ügyes, izmos stb.) felettébb imponáló volta jelentkezett, de nagyra értékelték a logikus gondolkodást, bátorságot, vakmerőséget, akaratot és kitartást is. („Merész, kész mindent megtenni a barátjáért”. „Mindenre elszánt, mindenkit kicsesz.” „Igazat szól, minden próbát kiáll.” „Mindig győz a túlerővel szemben.”)

Sok szavazatot kapott az élethű alakítás, a jó színészi játék: „Olyan szívvel-lélekkel játszanak, hogy valóság teszik a film tör-

ténetét.” Néhányan pedig az igazságért harcoló filmhősöket választották kedvenceiknek. („Mindig a szegények igazát akarja.” „Együttérzek velük, hiszen az emberek szabadságáért küzdenek.”)

Érdeemes megemlítenünk, hogy a lányoknál — akikre ebben a korban fokozottabb érzékenység, a két nem kapcsolatára vonatkozó érdeklődés kialakulása jellemző, a külső tulajdonságok (csinos, helyes, jó megjelenésű stb.) motivációja mellett más irányú igény is kimutatható a filmhősökkel szemben, amelyeknek szórványosan hangot is adtak. („Azért választottam, mert szerette a családját.” „Különös egyénisége miatt kedveltem meg.”)

A befogadási folyamat szempontjából egyáltalán nem lényegtelen annak vizsgálata sem, hogy a körülbelül másfél órai filmnézés kontrollálatlan élmény marad-e a serdülőkorúak számára, vagy valamilyen formában a feldolgozás is követi azt.

A felső tagozatos tanulóknak e kutatás során azt a kérdést is feltettük, hogy egy-egy film megtekintése után megbeszéljük-e a látottakat, ha igen, kikkel és milyen formában?

Bár a feleletek elég szűkszavúak voltak, legtöbben — elsősorban a lányok — igenlő választ adtak. Útközben, hazafelé a moziból, reggel a becsöngetés előtt, óráközi szünetekben kerül sor a filmekben látottak megbeszélésére, általában vita formájában.

Meggyőződésünk, hogy a serdülőkorúak körében ennél jóval többre is igény mutatkozna, ha megfelelő lehetőségeket teremtenénk az élmények elmélyítésére, hiszen az egyes filmekhez kapcsolódó anketók, beszélgetések újra és újra bebizonyítják, hogy film iránti érdeklődésük nem csupán külsőségekre korlátozódik.

Utolsó két kérdésünket („Miért szeretsz moziba járni?” „Szerinted mikor jó egy film?”) összegzésnek szántuk, s a válaszok valóban összetettebben tartalmazták az előző kérdésekre adott feleletek egy-egy motívumát. A mozibajárás indoklására vonatkozó nyilatkozatok a következő képet mutatják:

Indoklás

a barátokkal való találkozás lehetősége	184
a jó filmek vonzása	82
a színes kép	61
a jó szórakozási lehetőség	42
tanulhatok belőle	36
nagyobb a kép	33
a kellemes időöltés, kikapcsolódás	14
a házi munkától való szabadulás	6

A „Mikor jó egy film” kérdésre adott válaszok gyakoriságát a következő adatokban foglalhatjuk össze:

lányok	fiúk
izgalom	182
humor	86
happy-end	26
nincsenek benne	20
rossz dolgok	18
pergő cselekmény	12
van mondanivalója	12
élethű,	
a valóságot ábrázolja	20
helyes férfiszereplő	17
szerelem	13
megható cselekmény	8

Az utolsó kérdésekre adott válaszokat olvasva megállapíthatjuk, hogy az életkor alakulásával párhuzamosan egyre tartalmasabbá válik a filmnézés indoklása, a serdülők fokozottabb igénnyel lépnek fel az alkotásokkal szemben. Ugyanakkor itt is szembetűnő, hogy a lányok ebben a korban már sokkal árnyaltabban tudják megfogalmazni a filmekkel kapcsolatos elvárásaikat. A maradandó művészi élmény igénye azonban mindkét nemnél mindinkább elmélyül.

Kapott adataink további vizsgálódást sürgetnek, hogy a tudatos válogatásra, kritikai képességre való nevelést a filmesztétika területén is minél hatékonyabban végezhessek az érdekeltek.

Kovács Éva